

ELS HOMENOTS D'AGUSTÍ PONS

Isidor Cònsul

Agustí Pons, **Deu daus**. Premi d'Assaig Joan Fuster 1991. Eliseu Climent
Editor. València, 1991

En el pòrtic de la primera sèrie d'**Homenots**, Josep Pla explica que al llarg de la seva vida de periodista i escriptor elaborà una sèrie de retrats literaris que anomenà genèricament "homenots" però sense atorgar al mot cap sentit despectiu. La paraula, segons l'escriptor empordanès, és un eufemisme per adreçar-se a tipus de notòria entitat o, si ho voleu amb les seves paraules, per remarcar una **certa voluminositat en el personatge**.

La referència al model de Pla és imprescindible per a qui vulgui apropiarse amb decòrum a la darrera obra d'Agustí Pons. Encara que només sigui perquè la galeria de retrats planians són a les beceroles d'una tradició més aviat migrada, tot i haver trobat, en la literatura catalana recent, dos llibres excel·lents, a parer meu: **Els escenaris de la memòria** de Josep Ma. Castellet i aquests **Deu daus** d'Agustí Pons.

I és des d'aquesta talaia, plantejats sumàriament els eixos i la sang d'una determinada estirp literària, quan poden establir-se les matisacions que es vulgui. El volum de Josep Ma. Castellet, poso per cas, es decanta més per la flaca memorialista i, si el record no m'és infidel, fou el mateix Agustí Pons qui comentà, a propòsit d'**Els escenaris de la memòria**, l'efecte imprecís amb què els revolts del record poden adaptar, a favor d'interessos particulars, el complex tram de la història. També els daus d'Agustí Pons vénen marcats per un tarannà que els individualitza i que atorga consistència a la metàfora d'atzar que suggereix el títol. Són daus que, en un moment o altre, han rodat plegats amb l'autor pel tapet verd de la taula de joc que és la vida o, si voleu,

una tria de personatges que la casualitat ha posat en algun trencall del seu mateix itinerari. Per aquí neix el fil conductor que travessa el volum: la relació diversa però sempre intensa de l'autor amb cadascun dels personatges que retrata.

Tot i la dificultat d'entrar en una catalogació taxonòmica, els **Deu daus** fan possible una classificació, sens dubte subjectiva, en funció del color peculiar amb què es tenyeixen o bé a partir de la mena de relació establerta entre el retratista i els retratats. Quan l'objectiu de la càmera apunta Néstor Lujan, per exemple, de fet s'acara a l'autèntica escola de periodisme que fou, per a Agustí Pons, el darrer tombant de la revista "Destino". I la mateixa oportunitat de pouar en els referents de mestratge és ben explícita en el retrat de M. Aurèlia Capmany on escriu: **podria començar referint-me al que va significar Maria Aurèlia Capmany per als qui, a finals dels seixanta i principis dels setanta, teníem poc més de vint anys i ens trobàvem en ple desconcert cultural (...) a penes coneixíem la mitologia pròpia, ni la història i la realitat del territori (...) Fascinar-se davant Kerouac sense haver llegit Carner pot semblar una barrabassada cultural, però en tot cas era una barrabassada possible** (pàg. 136)

LA PROFUNDA COMPLEXITAT D'UN TEMPS I D'UN PAIS

Prop de la meitat dels retrats, quatre per ser més exactes: Frederica Montseny, Jaume Miravittles, Rafael Santos Torroella i Carles Fontseré s'esmolten amb criteris historicistes i serveixen perquè Agustí Pons s'acosti a l'enorme disbarat que fou la guerra civil i a les giragonses posteriors viscudes a interior o des de l'exili. En el cas de Frederica Montseny, per exemple, s'acuita a remarcar una posició singular dins del moviment llibertari: la dels llims de la puresa intel·lectual, des dels quals es poden comprendre algunes de les contradiccions que la CNT va experimentar en els tres anys de la contessa i en la immediata postguerra.

Els retrats de Jaume Miravittles i de Carles Fontseré es poden llegir en paral·lel com si es tractés d'un volum de Plutarc. Al primer, se'l presenta amb un currículum de contrast on s'apleguen els inicis independentistes, l'interrogant sobre la seva participació en el complot del Garraf i la seva eficaç actuació com a comissari de propaganda de la Generalitat durant la guerra civil. Ben al costat, però, també s'hi comenta la terbolesa dels anys d'exili als EEUU i la sospita que, de retorn a Catalunya, anava conxorxat amb els serveis d'intel·ligència americans. Als EEUU compartí amicitat i exili amb Carles Fontseré, el cartellista més important de la Guerra Civil. El pintor hi trobà la companya de la seva vida i, segons que sembla, els dos exilitas es dedicaven, passejant per Nova York, a comentar cada cul de dona que els passava per davant. De tots dos, s'apunta el fet d'amistats tan curioses com la que lligà Miravittles amb André Malraux i a Carles Fontseré amb Mario Moreno "Cantinflas".

El retrat de Rafael Santos Torroella s'aboca a l'equilibri de l'home de frontera, a la dificultat de diàleg entre dues cultures que malficien una de l'altra i als circumloquis de frivolidat d'un tipus que, a Valladolid, simpatitzava amb la colla de la Generació del 27, alhora que es deixava seduir pel carisma de José Antonio. A Barcelona, en canvi, llegia premsa anarquista i acabà de comissari comunista. El retrat emfasitza aquest toc d'esnobisme, però remarca tot seguit la seva obra de més mèrit: els encontres de poetes catalans i castellans -Segòvia, Salamanca i Santiago de Compostel·la- on la primera condició de Carles Riba fou poder parlar en català per més que xiuessin els que no entenien de la missa ni la meitat.

ARQUITECTES I LITERATS

Els dos retrats que tanquen el volum -Joaquim Molas i Jordi Pujol- també accepten una lectura en paral·lel malgrat el gruix de diferències que es poden establir entre l'un i l'altre. El nexa comparatiu surt de la metàfora

que Agustí Pons aplica a Joaquim Molas presentant-lo com un arquitecte insatisfet. Sens dubte de cap mena i des de tantes plataformes com li ha estat possible, Joaquim Molas ha estat l'arquitecte cultural de la postguerra i sort n'hem tingut, afegeixo a títol personal. Per això mateix, l'adjectiu "insatisfet" cal llegir-lo en positiu i com el toc de lucidesa de l'intel.lectual que sap que ensenya les vergonyes el dia que comença a sentir-se cofoi de les pròpies obres. L'altre arquitecte, Jordi Pujol, és qui ha mirat de retornar la coherència i l'orgull al país. Són personatges de la mateixa lleva (1930) que, des de fronts diferents i des de ben joves, s'acararen a desenrutar, per tal de refer-lo, un país desfet. L'un treballà en els fonaments dels estudis literaris seguint la tradició encetada per Milà i Fontanals i continuada per Rubió i Ors. L'altre fa dotze anys que és President de la Generalitat de Catalunya.

J.V.Foix i Salvador Espriu són els literats que falten per arrodonir la partida. El retrat de Foix pot escandalitzar alguns sectors benpensants perquè, per primera vegada, s'hi plantegen aspectes biogràfics que fins ara hom s'entestava a mantenir secrets. Agustí Pons els tracta amb polidesa, comprensió, afecte i sense voluntat d'estripar. Consideració, d'altra banda, que pot aplicar-se a cadascun dels deu retrats. Trobo que el detall és remarcable si pensem que durant el 1991 ens ha tocat de viure l'esclat biogràfic de Mercè Rodoreda -parlo del llibre de Montserrat Casals- on l'òptica crispada i l'acumulació d'errades poden avergonyir fins i tot els més optimistes. Es una llàstima, però, que l'esforç de pouar en els secrets de Foix no s'hagi aplicat, amb la mateixa nitidesa, al retrat d'Espriu.

Sens dubte, **Deu daus** és un llibre remarcable i els retrats no desmereixen dels **Homenots** de Pla. Agustí Pons, corredor de fons del periodisme, ha trobat la clau de volta d'un gènere que li va com l'anell al dit. Amb franquesa, em penso que hauria de celebrar, com un aniversari feliç, el dia que va sortir

de les columnes del davant per aterrar a l'última pàgina del diari. Sap prou bé que hi ha un gavadal de lectors que comencen l'AVUI per la pàgina del darrere.

Isidor Cònsul